

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

โรคเอดส์เป็นโรคติดต่อที่นอกจากจะส่งผลกระทบต่อตัวผู้ติดเชื้อเอดส์และครอบครัวแล้ว ยังส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวางในด้านสาธารณสุข สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่เผชิญกับปัญหาจากการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ ตั้งแต่มีการตรวจพบผู้ติดเชื้อเอดส์ คนแรกของประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2527 จนถึงเดือนสิงหาคม 2542 คาดว่ามีจำนวนผู้ติดเชื้อเอดส์เพิ่มขึ้นจำนวน 123,355 คน ผู้ติดเชื้อเอดส์สัมพันธ์จำนวน 51,648 คน (หน่วยภูมิคุ้มกันวิทยา, 2542) ปัจจัยที่ทำให้เป็นโรคเอดส์ ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มที่ติดต่อทางเพศสัมพันธ์ รองลงไปคือกลุ่มผู้ใช้ยาเสพติดชนิดฉีดเข้าเส้นเลือด และลูกที่คลอดจากแม่ที่ติดเชื้อเอดส์ การระบาดของโรคเอดส์ในประเทศไทยระยะแรกจำกัดอยู่ในกลุ่มผู้ที่มีพฤติกรรมเสี่ยง และผู้ที่มีเพศสัมพันธ์กับผู้ที่มีพฤติกรรมเสี่ยงเท่านั้น แต่ต่อมากการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ได้พัฒนาขยายวงออกมาถึงกลุ่มผู้มีอาชีพขายบริการทางเพศ และมีผลต่อผู้ใช้บริการทางเพศ หรือผู้ที่มีเพศสัมพันธ์กับผู้ใช้บริการทางเพศ ซึ่งผู้ที่มาใช้บริการกับกลุ่มหญิงขายบริการทางเพศ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มพ่อบ้านหรือหัวหน้าครอบครัว เมื่อได้รับเชื้อเอดส์แล้วได้ส่งผ่านมายังภรรยา ผลสุดท้ายจึงทำให้ประชาชนทุกกลุ่มมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์กันทั่วหน้า และมีจำนวนผู้ติดเชื้อเอดส์เพิ่มขึ้นทุกปี

โรคเอดส์ทำให้สูญเสียทรัพยากรบุคคล เนื่องจากผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 20-39 ปี ซึ่งเป็นวัยทำงาน เมื่อมาป่วยด้วยโรคเอดส์ทำให้ไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากภาวะการเจ็บป่วยเรื้อรัง ทำให้ร่างกายอ่อนเพลียอ่อนล้าไม่มีแรงทำงาน ทำให้ขาดรายได้ที่จะนำมาจุนเจือครอบครัว อีกทั้งปัจจุบันนี้โรคเอดส์ได้มีการแพร่ระบาดเข้าสู่ครอบครัวแบบครอบครัว ส่งผลให้เกิดปัญหาเด็กกำพร้าเพิ่มขึ้น และที่สำคัญยังถูกรังเกียจจากสังคมทั้งตนเองและครอบครัว

การแพร่ระบาดของโรคเอดส์ที่สำคัญในประเทศไทย แบ่งได้เป็นระยะต่างๆ ดังนี้ ระยะที่ (1) เป็นระยะที่เชื้อเอดส์ถูกนำเข้ามาในประเทศไทย การระบาดของเชื้อเอดส์คงจำกัดอยู่ในกลุ่มคนจำนวนน้อย และมีพฤติกรรมพิเศษ เช่นในกลุ่มชายรักร่วมเพศ เริ่มตรวจพบผู้ป่วยโรคเอดส์บ้าง แต่เกือบทั้งหมดเป็นผู้ป่วยที่ติดเชื้อเอดส์มาจากต่างประเทศ ระยะที่(2) การระบาดของเชื้อเอดส์ในกลุ่มผู้ติดยาเสพติดชนิดฉีดเข้าเส้นเลือด ระยะที่(3) การระบาดในกลุ่มหญิงขายบริการทางเพศมีส่วนของผู้ติดเชื้อเอดส์ที่เป็นหญิงขายบริการทางเพศสูงกว่าค่าเฉลี่ยของผู้ติดเชื้อเอดส์ทั่วประเทศ เชื่อว่าการติดเชื้อเอดส์ในกลุ่มนี้คงจะเกิดจากการติดต่อทางเพศสัมพันธ์ชนิดรักต่างเพศ ระยะที่(4) การระบาดของเชื้อเอดส์ในกลุ่มชายที่เกี่ยวหญิงขายบริการทางเพศ คาดว่าจะมีประชาชนที่เป็นชายที่อยู่ในวัยที่จะเกี่ยวได้ประมาณ 12-15 ล้านคน ในจำนวนนี้อาจน้อย 50% เคยเกี่ยวหญิงขายบริการทางเพศ และเชื่อว่ามีจำนวนไม่น้อยที่ได้สัมผัสเชื้อเอดส์ และแพร่เชื้อเอดส์ต่อไปเรียบร้อยแล้ว การแพร่ระบาดในกลุ่มนี้จะยังคงดำเนินควบคู่ไปกับกลุ่มหญิงขายบริการทางเพศ ระยะที่(5) การระบาดของโรคเอดส์ในหญิงทั่วไปและทารก เป็นกลุ่มที่เลี้ยงไม่ได้หลังจากการระบาดในกลุ่มชายนักเกี่ยวแล้ว กลุ่มที่จะติดเชื้อเอดส์ต่อไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ กลุ่มหญิงทั่วไป ซึ่งอาจเป็นแม่บ้าน หรือหญิงที่กำลังจะสมรส หรือมีเพศสัมพันธ์กับชายเหล่านี้ (สมบัติ แทนประเสริฐสุข และสมศักดิ์ ภิญญธรรรมากร, 2535)

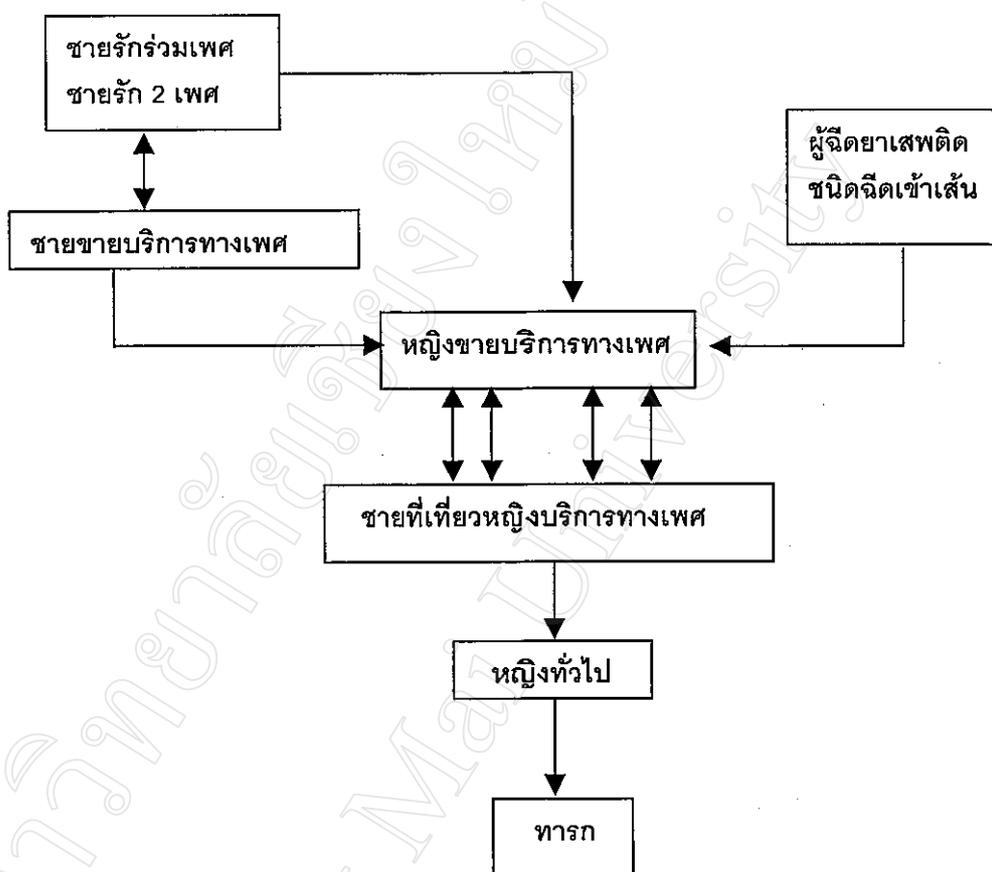
จากการแพร่ระบาดอย่างรุนแรงของโรคเอดส์ในประเทศไทย ส่งผลให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมรณรงค์เพื่อการป้องกันโรคเอดส์อย่างกว้างขวาง การรณรงค์ในช่วงแรกๆ ที่มีการตรวจพบโรคเอดส์ ยังไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับโรคเอดส์มากนัก ยกเว้นแต่รู้ว่าโรคเอดส์เป็นแล้วเสียชีวิต การรณรงค์จึงเป็นการทำให้คนเกิดความกลัว ผู้ที่เป็นโรคเอดส์ส่วนใหญ่มักเสียชีวิตในระยะเวลายังสั้น เพราะยังไม่รู้วิธีการรักษาหรือดูแลตนเอง และจำนวนผู้ติดเชื้อเอดส์กลับเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การรณรงค์ประชาสัมพันธ์การป้องกันโรคเอดส์ด้วยสื่อ และคำกล่าวที่ว่า “เอดส์รักษาไม่หายเป็นแล้วตาย” พร้อมทั้งการนำเสนอรูปภาพของผู้ติดเชื้อเอดส์ที่เป็นผลตามตัว กลับไม่ได้ผลในแง่ของการป้องกันโรคเอดส์ แต่กลับทำให้เกิดความหวาดกลัวและรังเกียจผู้ติดเชื้อเอดส์ มากกว่าที่จะทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์และเกิดพฤติกรรมการป้องกันโรคเอดส์ การรณรงค์การป้องกันเอดส์ในช่วงแรกนี้ ทำให้บุคคลที่เป็นโรคเอดส์และครอบครัวและถูกสังคมแบ่งแยกโดยการไม่คบหาสมาคม ถูกเกลียดชัง นำไปสู่การทอดทิ้ง และขับไล่

ผู้ติดเชื้อเอดส์ออกจากสังคม ในส่วนของการรักษาพยาบาล ผู้ติดเชื้อเอดส์ถูกปฏิเสธการให้บริการรักษาและช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข แม้ว่าในระยะหลังรูปแบบของการรณรงค์เรื่องโรคเอดส์จะมีการพยายามให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องโรคเอดส์ว่าโรคเอดส์ไม่ได้ติดต่อกันได้ง่ายๆ และรณรงค์ให้สังคมเห็นใจและยอมรับผู้ที่ติดเชื้อเอดส์ ให้อยู่ร่วมกันในสังคมโดยไม่รังเกียจ แต่ก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชน เนื่องจากความน่ากลัวจากการรณรงค์เรื่องโรคเอดส์ในระยะแรกได้ฝังลึกในจิตใจของประชาชน

การรณรงค์ระยะต่อมาได้มีการเน้นการให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคเอดส์ และการส่งเสริมให้คนเปลี่ยนพฤติกรรมทางเพศที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ แต่ยังไม่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเสี่ยงได้ เพราะประชาชนจำนวนมากยังคิดว่าโรคเอดส์เป็นเรื่องไกลตัว ทำให้โรคเอดส์ยังคงแพร่ระบาดอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประชาชนบางกลุ่ม เช่น กรรมกรผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร ชาวประมง และคนงานใน โรงงานยังมีการติดเชื้อเอดส์จากการมีเพศสัมพันธ์ค่อนข้างสูง (สถาพร มนัสสฤทธิย์, 2532)

ปัจจุบันการรณรงค์ป้องกันโรคเอดส์ในปัจจุบันเน้นการสร้างความตระหนักว่าเอดส์เป็นปัญหาสังคม และคนทุกกลุ่มในสังคมมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ ไม่ใช่เฉพาะคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์เหมือนเช่นอดีต ประชาชนทุกกลุ่มควรจะร่วมกันและแก้ปัญหา โดยผ่านกระบวนการการวิเคราะห์ปัญหาโรคเอดส์ด้วยตัวเอง ซึ่งจะทำให้มองเห็นรูปธรรมของความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ของตนเองและคนในครอบครัวได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะนำไปสู่การป้องกันโรคเอดส์ที่ได้ผล แต่รูปแบบของการป้องกันโรคเอดส์รูปแบบนี้ยังไม่ได้ใช้กับคนทุกกลุ่มในสังคม ปัจจุบันนี้จึงมีคนจำนวนมากที่ยังคงมองว่าโรคเอดส์เป็นเรื่องไกลตัว และยังคงมีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์

หญิงขายบริการทางเพศอยู่ในกลุ่มอาชีพหนึ่งที่ถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่ทั้งรับเชื้อและถ่ายทอดเชื้อเอดส์ไปยังชายนักเที่ยว ซึ่งส่งผลต่อไปยังภรรยาหรือคู่นอน และเด็กในครรภ์มารดาที่ติดเชื้อเอดส์ (สุพร เกิดสว่าง, และคณะ 2541.) การแพร่ระบาดของโรคเอดส์ในกลุ่มหญิงขายบริการทางเพศในปี พ.ศ. 2532 มีการตรวจพบความชุกของการติดเชื้อเอดส์ของหญิงขายบริการทางเพศในจังหวัดเชียงใหม่สูงถึงร้อยละ 44 และมีแนวโน้มการติดเชื้อเอดส์ในกลุ่มหญิงขายบริการทางเพศในทุกจังหวัดของทุกภาคเพิ่มสูงขึ้นเป็นลำดับ (สำนักงานคณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน, 2535-2537) ซึ่งได้แสดงในแผนภูมิการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ในกลุ่มคนต่างๆ ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 แสดงวงจรการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ในประเทศไทย
(อ้างใน สมบัติ แทนประเสริฐสุข, 2537.)

จากปรากฏการณ์เกี่ยวกับสถานการณ์โรคเอดส์ในประเทศไทย และจากการศึกษารายงานการวิจัยที่ผ่านมาพบว่าหญิงขายบริการทางเพศเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวีสูง และเป็นตัวกลางในการแพร่กระจายเชื้อเอชไอวีไปยังส่วนต่างๆ ของสังคม การรณรงค์เพื่อสร้างความตระหนักในเรื่องโรคเอดส์และการป้องกัน กลุ่มเสี่ยงเป็นกลุ่มแรกๆ ที่หน่วยงานราชการ และองค์กรพัฒนาเอกชนพยายามเข้าถึงก่อน โดยเฉพาะหญิงขายบริการทางเพศทั้งหญิงขายบริการทางเพศโดยตรงและแอบแฝง หญิงขายบริการทางเพศแอบแฝงกลุ่มหนึ่งที่ถูกวิจัยสนใจคือหญิงขายบริการทางเพศที่ทำงานอยู่ในบาร์เปียร์ในตัวเมืองเชียงใหม่ โดยต้องการทราบว่ากลุ่มผู้หญิงดังกล่าวมีความตระหนักและมีการป้องกันตนเองจากโรคเอดส์อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงความตระหนักในปัญหาโรคเอดส์ของหญิงขายบริการทางเพศ
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากโรคเอดส์ของหญิงขายบริการ

ทางเพศ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทราบถึงความตระหนักในปัญหาโรคเอดส์ของหญิงขายบริการทางเพศ
2. ทราบถึงพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากโรคเอดส์ของหญิงขายบริการ

ทางเพศ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ความตระหนักในปัญหาโรคเอดส์ หมายถึง การที่หญิงขายบริการทางเพศได้รับรู้และเข้าใจถึงข้อมูลข่าวสารและผลกระทบจากปัญหาโรคเอดส์อย่างถูกต้อง แล้วสามารถเชื่อมโยงปัญหานั้นเข้ากับตัวเองได้ โดยส่งผลต่อพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากโรคเอดส์ในรูปแบบต่างๆ

พฤติกรรมในการป้องกันตนเอง หมายถึง การปฏิบัติตนเพื่อการป้องกันโรคเอดส์ เช่น การใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้งที่มีเพศสัมพันธ์ การไปตรวจสุขภาพเป็นประจำ และการป้องกันโรคเอดส์ลักษณะอื่นๆ ในทัศนะของหญิงขายบริการทางเพศ

หญิงขายบริการทางเพศ หมายถึง กลุ่มผู้หญิงที่ทำงานขายบริการทางเพศอยู่ที่บาร์เบียร์ ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

สถานบริการบาร์เบียร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 4 พื้นที่ และได้ทำประวัติชีวิตหญิงขายบริการทางเพศ ที่ทำงานอยู่ในสถานบริการบาร์เบียร์จำนวน 8 คน ซึ่งมีเหตุผลในการเลือกพื้นที่ดังนี้

1.1 หญิงขายบริการทางเพศที่ทำงานอยู่ในสถานบริการบาร์เปียร์ เป็นกลุ่มหญิงขายบริการทางเพศที่มีความเป็นอิสระในการประกอบอาชีพ เช่น มีอิสระในการเลือกแขก มีอิสระในการป้องกันตนเองจากโรคเอดส์มากกว่าหญิงขายบริการทางเพศที่ทำงานอยู่ในสถานบริการประเภทอื่นๆ หญิงขายบริการทางเพศที่ทำงานอยู่ในสถานบริการบาร์เปียร์ได้ผ่านประสบการณ์ในการทำงานขายบริการทางเพศมาจากสถานบริการอื่นๆ มาก่อน ซึ่งจะช่วยให้ศึกษาความตระหนักและพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากโรคเอดส์ของหญิงขายบริการทางเพศได้อย่างชัดเจน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาและประเด็นที่จะศึกษาเอาไว้ดังนี้

2.1 บริบทของตัวเมืองเชียงใหม่

- สภาพของเมืองเชียงใหม่กับการเป็นเมืองท่องเที่ยว
- ลักษณะของสถานบริการที่รองรับนักท่องเที่ยว

2.2 บริบทของสถานบริการบาร์เปียร์ในเขตเมืองเชียงใหม่

- ที่ตั้งของสถานบริการบาร์เปียร์
- ลักษณะของสถานบริการบาร์เปียร์
- ลักษณะของหญิงขายบริการที่ทำงานในสถานบริการบาร์เปียร์
- ลักษณะของแขกที่มาใช้บริการในสถานบริการบาร์เปียร์

2.3 รูปแบบการใช้ชีวิตของหญิงขายบริการทางเพศ

- สภาพความเป็นอยู่ของหญิงขายบริการทางเพศ
- กิจกรรมในระหว่างการทำงานของหญิงขายบริการทางเพศ
- ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงขายบริการทางเพศกับเพื่อนร่วมงาน
- ความสัมพันธ์ของหญิงขายบริการทางเพศกับแขกที่มาใช้บริการทางเพศ

2.4 ความตระหนักในปัญหาโรคเอดส์ของหญิงขายบริการทางเพศ

- การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรคเอดส์ของหญิงขายบริการทางเพศ
- ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ของหญิงขายบริการทางเพศ
- ความรู้สึก และความคิดของหญิงขายบริการทางเพศต่อโรคเอดส์

- การเชื่อมโยงปัญหาโรคเอดส์เข้ากับตนเองของหญิงขายบริการทางเพศ เช่น เข้าใจว่าปัญหาโรคเอดส์เป็นเรื่องใกล้ตัว

2.5 พฤติกรรมการป้องกันตนเอง แก่ที่มาใช้บริการ คนรักและสามีจากโรคเอดส์ของหญิงบริการทางเพศ

- เงื่อนไขปัจจัยที่ทำให้หญิงขายบริการทางเพศมีพฤติกรรมการป้องกันโรคเอดส์
- พฤติกรรมที่หญิงขายบริการทางเพศเลือกใช้เพื่อการป้องกันโรคเอดส์
- การต่อรองและการปฏิเสธการให้บริการทางเพศแก่แขกที่มาใช้บริการที่ไม่ยอมใช้ถุงยางอนามัย
- พฤติกรรมการป้องกันโรคเอดส์รูปแบบอื่นๆ ในทัศนะของหญิงขายบริการทางเพศ